

თემო ჯავახის (ჯავახიშვილის) არტი

თემო ჯავახი ქართული არტის გამორჩეული ფიგურაა თავისი მრავალფეროვანი ექსპერიმენტებითა და ადგილობრივ კონტექსტში მოდინარე პროცესებთან დაკავშირებული, მუდმივად ორიგინალური, მხატვრული რეაქციებით.

მის შემოქმედებით ბიოგრაფიაში წარმოდგენილია ფერწერა, გრაფიკა, ფოტოგრაფია, მხატვრული ობიექტები, სიტყვა-ობიექტები, ტექსტისა და გამოსახულების სინთეზი, პერფორმანსი, ვიდეო არტი, ინსტალაცია და სხვა. უპირველესად, მისი სახელი ასოცირდება ფაქტურული ზედაპირების მქონე აბსტრაქტულ ობიექტებთან, რომლებიც სურათის მსგავსი ფორმატის ნამუშევრებია და არქიტექტურული ზედაპირების მოტივებზე ვითარდება მასალების ფაქტურის (გრუნტის აგებისას გამოიყენება ცემენტი, გამოიწვარი მიწა, ქვის ფხვნილი და სხვა ქიმიური პიგმენტები) და ზედაპირის რელიეფური „ხსულებით“ დამუშავების აქცენტრებით. ამ ტიპის ნამუშევრების ხასიათი პრეისტორიული გამოსახულებების ბუნებრივად შემორჩენილი „ანაბეტდების“ და არქიტექტული მოტივების ასოციაციას იწვევს, მათი განმარტვრეული აქცენტი კი დამწერლობისა და ანბანის თემით აღინიშნება. 1991 წელს თემო ჯავახის პირველი პერსონალური გამოფენა სწორედ ამ კონცეფციაზე იყო აგებული. მისი სათაური „ლეტერშიმ“ ერთგულადაა აღმუშავდა რომანოვ ცნობილი მოდერნისტული მიმდინარეობის გამომავლებასთან კავშირს, ისე ამ გამოცდილების თავისებურ გადააზრებას. ფაქტურულ ზედაპირებზე ამოკვეთილი ნიშნები, ცალკეული ანბანების ასოები, კონტექსტუალური ტექსტები, ციფრები, კარტოგრაფიული სილუეტები, სიმბოლური გამოსახულებები - ერთგვარი შიფრის ვიზუალურ სისტემას ქმნიან, სადაც (ზოგიერთ შემთხვევაში) კონკრეტულ შინაარსს არ აქვს მნიშვნელობა. ეს შიფრი, ზოგადად, ისტორიის, გამოცდილებებისა და ცოდნის კოდებს უკავშირდება. ამ მიმართულების ნამუშევრებიდან აღსანიშნავია მორბეს ანბანის თემამზე აგებული „აბრაამის მოდგმა“ და „მთავარი ლოცვა“, სადაც ნეიტრალურ ფონზე შიფრით გამოსახული ტექსტი, ზოგადად, ადამიანური, ანდა კულტურის ისტორიის სიმბოლურ გამოსახულებად იქცევა. თემო ჯავახის ერთ-ერთ ცნობილ ნამუშევარში (“H”) თვითპრეგნენციის არტისტული ფორმაც ანბანს უკავშირდება: ავტოპორტრეტზე აღბეჭდილი ხელოვანის დგომის მანერა, რუსული “H” - ს გრაფიკულ იმიტაციას წარმოადგენს. ნეიტრალურ თეთრ ფონზე შავი კონტრეტი, შავ-თეთრი ლაკონური გამოსახულება, ერთგულადაა აჩვენებს პერსონალურად არჩეულ განმარტობასაც და სოციალურ სივრცეში საკუთარ „უადგილობასაც“, ერთგვარ კონფლიქტს აჩვენებს სისტემასთან, რაც ინტროვერტულ თვითაზრამებში გადადის. თუმცა, აქ შემოდის საესტეტიკო კონკრეტული თემებიც, როგორცაა მოქმედი ბუროკრატიული სისტემა და მისი გულგრილობა-განურჩევლობა არტისტული სამყაროს მიმართ.

თემო ჯავახის აქცია „ბულ-ბულიონი“ (ეროვნული გალერეა. 1991 წ.) ლინგვისტური თამაშების სერიიდან, სწორედ, არტ-სივრცის ინგოერების თემის უკავშირდებოდა და აბსურდისა და ირონიის გადაკვეთით აჩვენებდა კომუნიკაციის პრობლემას: ექსპერიმენტული პოემის წაკითხვის შემდეგ ავტორმა ტექსტები ნაკუმებად აქცია და ბოქსნულიან ერთად მოხარშა ბულიონში. კომუნიკაციის პრობლემა უფრო გამძაფრებულია ვიდეონამუშევარში „აბრუმის კაცი“ (1994 წ.), სადაც გაუცხოების ეგზისტენციალური დრამა სისტემის ძალადობისა და ფსიქოლოგიური დაძაბულობის ფონზე მძაფრი ვიზუალური გზავნილით არის გადმოცემული. თბილისის ისტორიის მუზეუმში, ქარვასლისში, 2003 წელს ჩატარებული ვიდეო-ფესტივალის ფარგლებში ეს ვიდეო ერთ-ერთი მთავარი დისკუსიის თემა გახდა. ვიდეოარტის მკვლევარმა და კურატორმა, კეიკო სეიმი, მას ქართული ვიდეო ხელოვნების კლასიკა უწოდა: „...ეს არის რაღაც არაჩვეულებრივი... ტექნიკურად და შინაარსობრივად ძალიან კარგად გაკეთებული: შინაარსი, ფაქტურა... როგორ იწყება საერთოდ... სრულიად მუჩი ანიმაციით და შემდეგ კი... როგორ ერთვება მასში ტექსტი, მუსიკა, ვლერაობა. ისეთი შეგრძნება მაქვს, თითქოს ეს ოკი წლის ახალგაზრდა ბიჭის ნამუშევარია. არ ვვლისხმობ ნამუშევარის პროფესიონალურ ხარისხს, მხედველობაში მაქვს საკმაოდ ძლიერი ემოციურ-მგრძობლობითი მხარე... და რომ არ ვინცოდავ ავტორს, ვიფიქრებდი, რომ ეს ასევეა. ის, თითქოს, ფრუსტრირებულია და იმედგაცრუებულია საქართველოს პოლიტიკური და, ზოგადად, ცხოვრების სუსტი საკითხებით. ვფიქრობ, რომ ეს არის საკმაოდ კარგი იმ ადამიანის მიერ, ვინც ცდილობს თავისი ენერჯია ჩადოს რაღაც სხვაში...“ (კეიკო სეი. 2009.4.4.). დრამატიზმი განსაკუთრებით ძლიერია ისეთ მინიმალისტურ ფორმაში, როგორცაა თემო ჯავახის შემოქმედების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ნამუშევარი „მძიმე“, 1993. ეს არის გრანიტის სკულპტურა - ქვისი პრინციპის სახელოვანი, რომლის დაძვარე ადვილიდან თითქმის შეუძლებელია. საკმაოდ მარტივი ფორმა, განსაზღვრული ქვის მძიმე ფაქტურის კომპონენტით, მინიმალისტურად აჩვენებს საქართველოს უახლესი ისტორიის კრიზისულ

მომენტის უკიდურეს დაძაბულობასა და სიმძიმეს. ფაქტურებისადმი ინტერესი უფრო გაღრმავებული და განვითარებულია ნამუშევრებში, რომლებიც გარემოს ხელოვნების (Environmental Art) კატეგორიაში შეიძლება მოექცეს. ამ ხელოვანისთვის მნიშვნელოვანია ტრანსფორმაციის პროცესები, იქნება ეს ყინულის დნობა თუ მცენარის განვითარება მარცვლიდან. ორგანული პროცესების მოტივი მოქმედი სამყაროს სიმბოლურ გამოსახულებად იქცა პროექტში „ასტრალური პროექცია“, რომლის ერთ-ერთ შემადგენელ ნამუშევარს წარმოადგენდა ასამბლაჟი „XX სართული“ (N გალერეა, 1998წ.), სადაც დიდი ზომის ტილოზე ბუნებრივი კონიდარი იყო წამოზრდილი, ტილოს ამოჭრილ ფრაგმენტში კი მონიტორი იყო დამონტაჟებული ვიდეოკადრით, რომელზეც კიბუეებზე ამავალი ნაბიჯები ადამიანის უსასრულო მსვლელობის პროცესს გადმოსცემდა.

ზოგადი კონტექსტის ველი აქ ადამიანისა და სამყაროს ურთიერთობის ვიზუალურ მეტაფორაზე დადის, ხოლო სხვა ნამუშევრებში დამუშავებული ლოკალური კონტექსტის პრობლემატიკა ისევ ლინგვისტურ განზომილებას უკავშირდება.

აქცია-პერფორმანსი „ქართ-ველი“ 1998 წელს ძველ გალერეაში მოეწყო. ტერმინი „ქართველი“ და მისი დაყოფით მიღებული „ქართ ველი“ (ქარების ველი) ნაციონალური იდენტობის განმსაზღვრელ დისკურსს უკავშირდება, სადაც აღნიშნული ქვეყნის პოლიტიკურ-გეოგრაფიული მდებარეობის გამო, ნაციონალიზმა მუდმივ კატაკლიზმებთან და არაპროგნოზირებად ისტორიულ ცვლილებებთან ასოცირდება.

თემო ჯავახის შემოქმედება იმ პროცესების ნაწილია, რომლებშიც ქართული ვიზუალური ხელოვნების ტრანსფორმაცია მიმდინარეობს, ხდება თანამედროვე ხელოვნების პრაქტიკების გაზიარება და საკუთარ სივრცესთან მიმართებაში მათი დანერგვა. თემო ჯავახი ერთ-ერთი წარმატებული ხელოვანია, რომლის შემოქმედებაშიც საერთაშორისო გამოცდილების გააზრება ჰარმონიულად დაუკავშირდა ქართული თანამედროვე ხელოვნების აქტუალურ თემებსა და მიმდინარე პრობლემატიკას.

ბათუნა ხაბულიანი
ხელოვნებათმცოდნე, თავისუფალი კურატორი
2015 წელი